

ARREST VAN HET HOF (Derde kamer)
20 maart 1991 *

In zaak C-93/90,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag van de Arbeidsrechtbank te Brussel, in het aldaar aanhangig geding tussen

E. Cassamali

en

Rijksdienst voor pensioenen,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van artikel 51 van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale-zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2),

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Derde kamer),

samengesteld als volgt: J. C. Moitinho de Almeida, kamerpresident,
F. Grévisse en M. Zuleeg, rechters,

advocaat-generaal: F. G. Jacobs
griffier: J. A. Pompe, adjunct-griffier

gelet op de schriftelijke opmerkingen ingediend door:

- E. Cassamali, vertegenwoordigd door F. Agostini, advocaat te Rome,
- de Rijksdienst voor pensioenen, vertegenwoordigd door R. Masyn, administrateur-generaal, als gemachtigde,

* Procestaal: Frans.

— de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door M. Patakia, lid van haar juridische dienst, als gemachtigde,

gezien het rapport ter terechtzitting,

gehoord de mondelinge opmerkingen van E. Cassamali, de Rijksdienst voor pensioenen, vertegenwoordigd door G. Holvoet, bestuurssecretaris, als gemachtigde, en de Commissie van de Europese Gemeenschappen ter terechtzitting van 12 december 1990,

gehoord de conclusie van de advocaat-generaal ter terechtzitting van 16 januari 1991,

het navolgende

Arrest

- 1 Bij vonnis van 19 maart 1990, ingekomen bij het Hof op 29 maart daaraanvolgend, heeft de Arbeidsrechtbank te Brussel krachtens artikel 177 EEG-Verdrag twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 51 van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale-zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB 1971, L 149, blz. 2).
- 2 Deze vragen zijn gerezen in een geding tussen E. Cassamali en de Rijksdienst voor pensioenen (hierna: RVP), het Belgische orgaan dat bevoegd is voor de betaling van ouderdomsuitkeringen.
- 3 Blijkens het dossier heeft Cassamali beroepswerkzaamheden verricht in Italië en in België.

- 4 Door haar beroepsloopbaan verwierf zij rechten op een ouderdomspensioen in Italië en op twee ouderdomspensioenen — het ene uit hoofde van haar werkzaamheden in loondienst en het andere uit hoofde van haar werkzaamheden als zelfstandige — in België. In beide landen kreeg zij per 1 oktober 1976 recht op ouderdomspensioen. Op die datum bedroeg de som van de drie pensioenen 78 868 BFR.
- 5 Verder ontving Cassamali, wier echtgenoot voor diens overlijden in België had gewerkt, met ingang van dezelfde datum een overlevingspensioen krachtens de Belgische wettelijke regeling. Dit pensioen had 98 127 BFR moeten bedragen.
- 6 Bij de berekening van dat overlevingspensioen hield het bevoegde Belgische orgaan, de Rijkskas voor rust- en overlevingspensioenen (in 1987 vervangen door de RVP), evenwel rekening met de anti-cumulatiebepaling van artikel 52 van het Belgische koninklijk besluit van 21 december 1967. Volgens die bepaling kan een overlevingspensioen slechts tot een bepaald maximum worden gecumuleerd met één of meer rustpensioenen of als zodanig geldende voordelen, toegekend krachtens een Belgische of een buitenlandse wettelijke regeling.
- 7 Voor Cassamali bedroeg dat maximum op 1 oktober 1976 139 277 BFR. De som van de — Belgische en Italiaanse — ouderdomspensioenen en het Belgische overlevingspensioen, waarop zij aanspraak kon maken, bedroeg echter 176 995 BFR en overschreed het maximum dus met 37 718 BFR. Het uiteindelijk door het Belgische orgaan vastgestelde overlevingspensioen werd derhalve met laatstgenoemd bedrag gekort en verminderd van 98 127 BFR tot 60 409 BFR op 1 oktober 1976.
- 8 Bij latere betalingen bleef het Belgische orgaan het bedrag van het overlevingspensioen aldus berekenen, dat de som van de aan Cassamali uitbetaalde pensioenen het in de Belgische regeling bepaalde maximum niet overschreed. Door de aanzienlijke verhoging van het Italiaanse ouderdomspensioen ingevolge de in Italië geldende bepalingen betreffende de indexering van de pensioenen, leidde dit tot een vermindering van het bedrag aan overlevingspensioen dat uiteindelijk aan de betrokkene werd uitgekeerd.

- 9 Daarop wendde Cassamali zich tot de Arbeidsrechtbank te Brussel, stellende dat de toegepaste berekeningsmethode in strijd was met artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71.
- 10 In deze omstandigheden besloot de nationale rechter de behandeling van de zaak te schorsen in afwachting van het antwoord van het Hof op de volgende prejudiciële vragen:
- „— Kan volgens artikel 51 van verordening nr. 1408/71 een Belgisch pensioen worden herberekend op grond van een verhoging van een Italiaans pensioen, die uitsluitend het gevolg is van een stijging van de kosten van levensonderhoud?
- Zo neen, is deze herberekening dan mogelijk op grond van een andere bepaling van gemeenschapsrecht?”
- 11 Voor een nadere uiteenzetting van de feiten van het hoofdgeding, het procesverloop en de bij het Hof ingediende schriftelijke opmerkingen wordt verwezen naar het rapport ter terechtzitting. Deze elementen van het dossier worden hierna slechts weergegeven voor zover dat noodzakelijk is voor de redenering van het Hof.
- 12 Uit de processtukken van het hoofdgeding blijkt, dat de twee prejudiciële vragen, die te zamen moeten worden behandeld, aldus moeten worden begrepen, dat zij ertoe strekken te vernemen of, wanneer ingevolge nationale anti-cumulatiebepalingen het door een Lid-Staat aan een werknemer betaalde pensioen is vastgesteld op een zodanig bedrag dat het, gecumuleerd met een door een andere Lid-Staat betaalde uitkering van welke aard ook, een bepaald maximum niet overschrijdt, op grond van artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71 of van enige andere bepaling van gemeenschapsrecht het bedrag van dat pensioen mag worden gewijzigd om te voorkomen dat het maximum wordt overschreden ingeval de andere uitkering later wegens de algemene ontwikkeling van de economische en sociale situatie wordt gewijzigd.
- 13 Er zij aan herinnerd, dat voor de berekening van het bedrag van de ouderdomsuitkeringen die verschuldigd zijn aan een werknemer die aan de wettelijke regeling van twee of meer Lid-Staten onderworpen is geweest, het bevoegde orgaan van elk van die Lid-Staten het bedrag dat uitsluitend krachtens zijn wettelijke regeling,

met inbegrip van de anti-cumulatiebepalingen ervan, verschuldigd is, moet vergelijken met het bedrag dat voortvloeit uit de toepassing van artikel 46 van verordening nr. 1408/71. Voor de vaststelling van elke van deze uitkeringen wordt de voor de werknemer gunstigste regeling toegepast.

- 14 Gelijk het Hof onder meer in zijn arrest van 21 maart 1990 (zaak C-85/89, Ravida, Jurispr. 1990, blz. I-1063) heeft overwogen, brengt elke latere wijziging van een van de uitkeringen in beginsel mee, dat voor elke uitkering een nieuwe vergelijking wordt gemaakt tussen de nationale regeling en de gemeenschapsregeling, ten einde te bepalen welke na de ingetreden wijziging de voor de werknemer gunstigste regeling is.
- 15 In datzelfde arrest herinnerde het Hof er evenwel aan, dat om de administratieve belasting te beperken, die een nieuw onderzoek van de situatie van de werknemer bij elke wijziging van de ontvangen uitkeringen zou meebrengen, artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71 een herberekening van de uitkeringen overeenkomstig artikel 46, en dus een nieuwe vergelijking van de nationale regeling met de gemeenschapsregeling, uitsluit wanneer de wijziging van een der uitkeringen het gevolg is van gebeurtenissen die buiten de persoonlijke sfeer van de werknemer liggen, en voortvloeit uit de algemene ontwikkeling van de sociale en economische situatie.
- 16 Alleen indien de wijziging is te wijten aan een verandering in de wijze van vaststelling of de regels voor de berekening van een uitkering, met name als gevolg van een wijziging in de persoonlijke situatie van de werknemer, dienen de ouderdomsuitkeringen volgens artikel 51, lid 2, te worden herberekend.
- 17 Hieruit volgt, zoals nog steeds blijkt uit het arrest Ravida van 21 maart 1990, dat ook wanneer in een situatie als die welke in het hoofdgeding aan de orde is, het door een Lid-Staat aan een werknemer te betalen overlevingspensioen krachtens de in de wettelijke regeling van die Lid-Staat vervatte anti-cumulatiebepalingen aanvankelijk tot een bepaald maximum is beperkt om rekening te houden met — onder meer — een door een andere Lid-Staat aan deze werknemer betaald ouderdomspensioen, artikel 51, lid 1, zich ertegen verzet, dat het overlevingspensioen wordt herberekend wegens de aanpassing van het ouderdomspensioen wanneer die aanpassing een gevolg is van de algemene ontwikkeling van de sociale en economische situatie.

- 18 In zijn opmerkingen voor het Hof heeft de RVP betoogd, dat met de door artikel 51, lid 1, verboden herberekening uitsluitend de berekening overeenkomstig artikel 46 is bedoeld, waarbij de door de nationale regeling geboden uitkering wordt vergeleken met de krachtens de gemeenschapsregeling verschuldigde uitkering. Bij de herberekeningen van de uitkeringsbedragen van het overlevingspensioen, die de RVP heeft uitgevoerd ten einde te verzekeren dat, in weerwil van de verhogingen van het door de andere Lid-Staat uitgekeerde ouderdomspensioen, het in de nationale anti-cumulatiebepaling vastgestelde maximum geëerbiedigd bleef, zou het evenwel niet om een dergelijke — door artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71 verboden — vergelijking zijn gegaan.
- 19 Dit betoog moet worden verworpen.
- 20 In een situatie als de onderhavige moeten de verhogingen die een gevolg zijn van de algemene ontwikkeling van de economische en sociale situatie van de staat die het ouderdomspensioen verschuldigd is, rechtstreeks in dat pensioen worden verwerkt, zoals artikel 51, lid 1, met zoveel woorden bepaalt. Het overlevingspensioen mag van die verhogingen geen gevolgen ondervinden, of het nu uitsluitend krachtens de nationale regeling dan wel met toepassing van artikel 46 van verordening nr. 1408/71 is vastgesteld, en het mag met name niet worden gewijzigd, ook al is die wijziging bedoeld om de inachtneming van het in de nationale anti-cumulatiereguleer vastgestelde maximum te verzekeren. Een dergelijke wijziging zou immers alleen kunnen plaatsvinden, indien men zich tevoren ervan heeft vergewist, dat ook na de ingetreden wijziging de — nationale of communautaire — regeling volgens welke het overlevingspensioen oorspronkelijk is vastgesteld, voor de betrokkene nog steeds minstens zo gunstig is als de andere regeling. Dit betekent, dat die twee regelingen opnieuw met elkaar worden vergeleken, waartegen artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71 zich nu juist verzet.
- 21 Er is ten slotte ook geen andere bepaling van gemeenschapsrecht, die een herberekening van de uitkeringen toestaat in de gevallen waarin artikel 51, lid 1, van verordening nr. 1408/71 dat verbiedt.
- 22 Buiten de in artikel 51, lid 2, bedoelde gevallen van een verandering in de wijze van vaststelling of in de regels voor de berekening van de uitkeringen, kan een ouderdomsuitkering dus enkel wijzigingen ondergaan in de vorm van — procentuele of absolute — schommelingen als gevolg van de toepassing van de nationale

indexeringsregels door de Lid-Staat die die uitkering verschuldigd is. Een dergelijke uitkering kan daarentegen noch rechtstreeks noch onrechtstreeks worden beïnvloed door wijzigingen bij enige andere uitkering, die op een van de in artikel 51, lid 1, genoemde oorzaken berusten.

- 23 Mitsdien moet op de twee prejudiciële vragen van de nationale rechter worden geantwoord, dat wanneer ingevolge nationale anti-cumulatiebepalingen het door een Lid-Staat aan een werknemer betaalde pensioen is vastgesteld op een zodanig bedrag dat het, gecumuleerd met een door een andere Lid-Staat betaalde uitkering van welke aard ook, een bepaald maximum niet overschrijdt, noch op grond van artikel 51, lid 1, van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971, noch op grond van enige andere bepaling van gemeenschapsrecht het bedrag van dat pensioen mag worden gewijzigd om te voorkomen dat het maximum wordt overschreden ingeval de andere uitkering later wegens de algemene ontwikkeling van de economische en sociale situatie wordt gewijzigd.

Kosten

- 24 De kosten door de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening van haar opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE (Derde kamer),

uitspraak doende op de door de Arbeidsrechtbank te Brussel bij vonnis van 19 maart 1990 gestelde vragen, verklaart voor recht:

Wanneer ingevolge nationale anti-cumulatiebepalingen het door een Lid-Staat aan een werknemer betaalde pensioen is vastgesteld op een zodanig bedrag dat het, gecumuleerd met een door een andere Lid-Staat betaalde uitkering van welke aard ook, een bepaald maximum niet overschrijdt, mag noch op grond van artikel 51,

lid 1, van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, noch op grond van enige andere bepaling van gemeenschapsrecht het bedrag van dat pensioen worden gewijzigd om te voorkomen dat het maximum wordt overschreden ingeval de andere uitkering later wegens de algemene ontwikkeling van de economische en sociale situatie wordt gewijzigd.

Moitinho de Almeida

Grévisse

Zuleeg

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 20 maart 1991.

De griffier

J.-G. Giraud

De president van de Derde kamer

J. C. Moitinho de Almeida